

М. Д. Абрамов,
аспірант, Український державний університет науки і технологій
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-7311-5474>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.7.178

ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В КРАЇНІ

М. Abramov,
Postgraduate student, Ukrainian State University of Science and Technologies

INTEGRAL ASSESSMENT OF ECONOMIC SECURITY LEVEL OF INSURANCE COMPANIES IN MODERN CONDITIONS OF MILITARY STATE IN THE COUNTRY

У статті запропоновано методику оцінювання стану економічної безпеки страхових компаній із застосуванням інтегрального показника. У статті узагальнено структуру функціональних складових економічної безпеки страхових компаній, що дозволяє максимально ефективно проводити діагностику стану та рівня економічної безпеки за групами показників, враховуючи специфіку та спеціалізацію діяльності страхових компаній. Запропоновано для обчислення інтегрального показника економічної безпеки страхових компаній використовувати метод лінійної згортки, математичний підхід, який полягає у ваговому об'єднанні різних функціональних складових з метою отримання загального інтегрального показника. Встановлено діапазони значень для кожного рівня економічної безпеки, які відповідають інтервалам значень інтегрального показника, що дозволить керівництву страхових компаній оцінити фінансову стійкість та ризики, пов'язані з їх діяльністю та прийняти відповідні стратегічні рішення для забезпечення стабільності та розвитку бізнесу.

The article proposes a methodology for assessing the state of economic security of insurance companies using an integral indicator. It generalizes the structure of the functional components of economic security of insurance companies, allowing for the effective diagnosis of the state and level of economic security based on indicator groups, considering the specificity and specialization of insurance companies' activities.

The article suggests using the linear convolution method for calculating the integral indicator of economic security of insurance companies. This mathematical approach involves the weighted combination of different functional components to obtain a comprehensive integral indicator. It establishes ranges of values for each level of economic security corresponding to intervals of values of the integral indicator. This will enable insurance company management to assess financial stability and risks associated with their activities and make appropriate strategic decisions to ensure stability and business development.

Additionally, the proposed methodology aims to provide insurance company management with a comprehensive tool for evaluating financial stability and risk management strategies. By incorporating a range of indicators and utilizing the linear convolution method, the approach facilitates a nuanced understanding of economic security levels. This enables decision-makers to tailor strategic initiatives effectively, ensuring not only stability but also fostering sustainable growth within the insurance sector.

Furthermore, in the context of a military state, the assessment of economic security becomes paramount for insurance companies. The volatile nature of such environments can significantly impact the financial stability and operations of insurance firms. Therefore, the proposed methodology provides a crucial framework for navigating these challenging conditions. By systematically evaluating the economic security level through an integral indicator, insurance company management can identify vulnerabilities, anticipate potential risks associated with the military state, and implement proactive measures to mitigate them.

Ключові слова: економічна безпека, страховий ринок, страхові компанії, воєнний стан, функціональні складові економічної безпеки, оцінка рівня економічної безпеки, інтегральний показник економічної безпеки.

Key words: economic security, insurance market, insurance companies, military state, functional components of economic security, assessment of economic security level, integral indicator of economic security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах, коли страхові компанії стикаються з різноманітними фінансовими та економічними викликами, важливість забезпечення економічної безпеки стає надзвичайно актуальною. Однак, відсутність чітких методологій оцінки стану економічної безпеки страхових компаній може ускладнювати прийняття стратегічних рішень керівництвом.

Умови нестабільності, зокрема воєнний стан в країні, можуть суттєво підвищити ризики для страхових компаній, оскільки це час підвищеної небезпеки та непередбачуваності, відсутність чітких методів оцінки рівня економічної безпеки може призвести до недооцінки саме цих ризиків та недостатньої підготовки до впливу таких умов на фінансову стійкість страхових компаній. Тому виникає потреба в розробці або удосконаленні комплексної методології, яка б дозволяла об'єктивно оцінювати економічну безпеку страхових компаній, враховуючи їхню специфіку та потенційні ризики, зокрема в контексті воєнного стану. Використання методу лінійної згортки для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки, дозволяє зважено поєднати функціональні складові, які відображають стан господарсько-економічної діяльності страхових компаній. Цей підхід дозволяє ефективно визначити рівень економічної безпеки на основі різноманітних показників, враховуючи особливості та специфіку діяльності страхових компаній.

Шляхом систематичної оцінки рівня економічної безпеки через інтегральний показник, керівництво страхових компаній може виявляти потенційні ризики та впроваджувати заходи для їх зменшення, сприяючи збереженню стійкості та успішності в умовах невизначеності та нестабільності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Останнім часом вітчизняні вчені, такі як І.Г. Аберніхіна, В.В. Бобиль, Н.Ю. Гічова, Л.В. Гнилицька, Н.В. Зачосова, М.С. Клапків, В.С. Свірський, О.А. Топоркова, В.М. Фурман, С.В. Юдіна та інші, активно досліджують проблеми оцінки економічної безпеки страхових компаній. Проте, враховуючи сучасні особливості здійснення страхової діяльності в умовах воєнного стану, виникає необхідність в удосконаленні методичних підходів, які б дозволили систематично визначати динаміку рівня економічної безпеки страхових компаній, розглядаючи її як інтегральну характеристику, та встановлювати припустимі межі її коливань.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження методики оцінювання стану економічної безпеки страхових компаній в умовах воєнного стану в країні та визначення її важливості для забезпечення стійкості та успішності їхньої діяльності. Для досягнення цієї мети передбачається розгляд та використання методу лінійної згортки у розрахунку інтегрального показника економічної безпеки, а

Таблиця 1. Показники ринкової складової економічної безпеки страхової компанії

Показник	Формула розрахунку показника	Оптимальні значення показника
Частка ринку, %	Об'єм страхових послуг страхової компанії, тис. грн/Об'єм ринку страхових послуг, тис. грн	Відображає відносний обсяг страхових послуг, який контролюється страховою компанією, в порівнянні з загальним обсягом ринку страхових послуг.
Витратність страхової послуги, грн	Собівартість страхової послуги, тис. грн/Чисті зароблені страхові премії, тис. грн	Коефіцієнт є важливим для оцінки ефективності бізнесу страхової компанії. Чим нижче значення витратності страхових послуг, тим більше прибутку залишається у компанії після врахування витрат на надання послуг, що може свідчити про більшу ефективність операцій та конкурентоспроможність страхової компанії на ринку.
Рівень конкурентоспроможності, %	Фінансовий результат страхової компанії, тис. грн/ Загальний фінансовий результат страхових компаній в галузі, тис. грн	Відносна ефективність страхової компанії порівняно з іншими учасниками ринку.
Рівень збитковості страхової діяльності, %	Страхові виплати, тис. грн/Страхові платежі, тис. грн	Вказує на ефективність управління ризиками страхової компанії, де менший рівень збитковості свідчить про кращу управлінську стратегію.
Коефіцієнт забезпеченості страхових послуг, грн	Страхові резерви, тис. грн/Страхові платежі, тис. грн	Чим вище значення цього коефіцієнта, тим більше коштів зарезервовано для виплати страхових відшкодувань на одиницю страхових платежів, що може свідчити про фінансову стійкість та надійність страхової компанії.
Входження до міжнародної фінансової групи	Власники: іноземна корпоративна структура; фізична особа-нерезидент; резиденти України	- страхова компанія входить до міжнародної фінансової групи, з головним офісом у розвиненій країні, де іноземні власники мають контрольний пакет акцій; - страхова компанія входить до міжнародної фінансової групи, де іноземні власники володіють меншістю акцій; - страхова компанія входить до міжнародної фінансової групи, з головним офісом у країні, що розвивається; - страхова компанія не має іноземних власників.

Джерело: сформовано на основі [1—9].

також аналіз функціональних складових економічної безпеки та їх впливу на фінансову стійкість страхових компаній. Поставлені завдання включають уточнення структури функціональних складових економічної безпеки, а саме вибір тих показників які враховують особливості та специфіку діяльності страхових компаній, вибір методології оцінки рівня економічної безпеки, а також виявлення можливостей зменшення потенційних ризиків та підвищення стабільності діяльності страхових компаній.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Умови воєнного стану в Україні неминуче викликають серйозні перешкоди для нормального функціонування економічних систем, що може бути спричинене зниженням виробництва, зниженням споживчого попиту, перерозподілом ресурсів на військові потреби, а також загрозою для інфраструктури та економічної безпеки бізнесу. Нестабільність на фінансових ринках та загроза для економічної безпеки призводять до збільшення ризиків для страхових компаній та зменшення їхньої спроможності відшкодувати збитки. Врахо-

вуючи ризики, які супроводжують умови воєнного стану в країні, оцінка економічної безпеки та готовність страхових компаній до комплексної діагностики та забезпечення їх економічної безпеки стає актуальною та необхідною.

У сучасних умовах невизначеності, страхові компанії мають акцентувати увагу на гнучкому та інноваційному підході для досягнення стійкості та ефективності, що включає швидку реакцію на зміни в політиці, економіці та непередбачені ситуації, а також пошук нових можливостей для захисту інтересів клієнтів та збереження власної фінансової стабільності через розробку нових продуктів страхування та ефективне управління ризиками.

Страхові компанії на території України, у зв'язку з різноманітними економічними та фінансовими ризиками, що є характерними для конкурентних і розвиваючихся ринків, стикаються з труднощами, спричиненими частими змінами у нормативно-правовій базі, неповною об'єктивністю системи оцінки фінансового стану та відсутністю чіткої стратегії розвитку, що підсилює невизначеність економічної ситуації. З початком війни, в лютому 2022 року, страхові компанії

Таблиця 2. Показники фінансової складової економічної безпеки страхової компанії

Показник	Формула розрахунку показника	Оптимальні значення показника
Коефіцієнт абсолютної ліквідності, грн	Грошові кошти, тис. грн/Страхові зобов'язання, тис. грн	Високий рівень цього коефіцієнта вказує на те, що страхова компанія має достатньо грошових коштів для сплати страхових зобов'язань у випадку виникнення непередбачуваних ситуацій. Діапазон – 0,2-0,35, відображає високий рівень ліквідності, що забезпечує стабільність і надійність страхової компанії.
Коефіцієнт загальної платоспроможності, грн	Активи, тис. грн/Страхові зобов'язання, тис. грн	Коефіцієнт визначає загальну здатність страхової компанії виконати свої зобов'язання з використанням всіх своїх активів відносно страхових зобов'язань. Діапазон – ≥ 2 означає, що активи страхової компанії є принаймні вдвічі більшими за її страхові зобов'язання.
Коефіцієнт ліквідності страхових резервів, грн	Страхові резерви, тис. грн/Ліквідні активи, тис. грн	Коефіцієнт визначає, у якій мірі страхові резерви страхової компанії можуть бути перетворені на готівку в разі необхідності відшкодування страхових виплат. Високе значення цього коефіцієнта вказує на те, що компанія має достатньо ліквідних активів для виконання своїх зобов'язань. Діапазон – $>$.
Коефіцієнт страхового покриття, грн	Сума страхових резервів, тис. грн*Коефіцієнт ліквідності страхових резервів, %/Сума страхових виплат, тис. грн	Коефіцієнт визначає, у якій мірі страхові резерви компанії можуть відшкодувати величину страхових виплат. Високе значення цього коефіцієнта вказує на ефективне управління ризиками та стійкість страхової компанії. Діапазон – $>$.
Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності), грн	Власний капітал, тис. грн/Валюта балансу, тис. грн	Коефіцієнт визначає ступінь фінансової незалежності страхової компанії, що вимірюється відношенням власного капіталу до загальних зобов'язань. Високе значення цього коефіцієнта свідчить про фінансову стабільність та незалежність компанії. Діапазон – $>0,5$.
Коефіцієнт фінансової стійкості, грн	Власний капітал, тис. грн+Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн/Валюта балансу, тис. грн	Коефіцієнт визначає фінансову стійкість компанії, враховуючи власний капітал та довгострокові зобов'язання. Високе значення цього коефіцієнта свідчить про те, що страхова компанія має здатність ефективно управляти своїми фінансами і використовувати залучені кошти для подальшого розвитку та росту. Діапазон – 0,75-0,90.
Коефіцієнт перестраховування, грн	Сума страхових платежів, переданих у перестраховування, тис. грн/Сума валових страхових премій, тис. грн	Коефіцієнт є важливим показником для страхових компаній, оскільки він визначає пропорцію страхових ризиків, переданих у перестраховування, до загального обсягу валових страхових премій компанії. Низьке значення цього коефіцієнта може свідчити про ризиковану політику страхування. Діапазон – $<0,5$.
Коефіцієнт оборотності власного капіталу, грн	Чисті зароблені страхові премії, тис. грн/Середньорічну суму власного капіталу, тис. грн	Коефіцієнт вказує на ефективність використання власного капіталу страховою компанією для генерації чистих зароблених страхових премій. Високе значення цього коефіцієнта свідчить про успішне управління фінансами страхової компанії та здатність власного капіталу до генерації додаткового доходу. Діапазон – $>$.
Рентабельність страхової послуги, грн	Чистий прибуток, тис. грн/Сумарні витрати страхової компанії, тис. грн	Коефіцієнти визначають ефективність фінансової діяльності страхової компанії, генерацію прибутку та використання активів. Діапазон – $>$.
Рентабельність страхової діяльності, грн	Чистий прибуток, тис. грн/Страхові платежі, тис. грн	
Рентабельність активів, грн	Чистий прибуток, тис. грн/Середньорічна вартість активів, тис. грн	
Рентабельність інвестиційної діяльності, грн	Прибуток від інвестиційної діяльності, тис. грн/Страхові резерви, тис. грн	

Джерело: сформовано на основі [1—9].

почали відчувати значне скорочення фінансових надходжень, а збитки галузі страхування від військових дій можуть мати значний вплив на їхню діяльність у майбутньому. Ураховуючи ці фактори, важливо, щоб у всіх страхових компаній була довгострокова стратегія, спрямована на збереження та підтримку своїх клієнтів шляхом надання якісних та доступних страхових продуктів, що відповідають їхнім потребам у цей складний період.

Для оцінки рівня економічної безпеки страхових компаній, важливо використовувати методику розрахунку інтегрального показника економічної безпеки, яка включає аналіз різноманітних складових, що утворюють систему економічної безпеки. Цей підхід, який включає розраховані формули інтегрального показника, а також алгоритм процесу розрахунку та діапазон оцінки отриманих результатів, дозволяє здійснити комплексну оцінку загального рівня економічної безпеки страхових компаній, враховуючи специфіку їх діяльності,

сприяючи більш об'єктивному аналізу їхньої стійкості та надійності в умовах ринкової нестабільності.

Економічна безпека страхових компаній має різні функціональні складові: ринкову, фінансову, кадрову, політико-правову, соціально-психологічну, інформаційно-аналітичну та організаційну [5, с. 47]. Кожна з цих складових має велике значення для забезпечення стійкості та ефективності діяльності страхових компаній. Під час оцінки рівня економічної безпеки страхових компаній, який базується на даних статистичної та фінансово-економічної звітності, використовуються різні показники та критерії, які дозволяють оцінити стан кожної складової. Для систематизації та об'єднання цих показників використовується теорія "адитивної цінності", яка передбачає обчислення інтегрального показника економічної безпеки як суми значень окремих показників. Однак, у зв'язку з тим, що різні показники можуть мати різні одиниці вимірювання, виникає необхідність у нормалізації даних, це означає, що значення різних показників

Таблиця 3. Показники кадрової складової економічної безпеки страхової компанії

Показник	Формула розрахунку показника	Оптимальні значення показника
Забезпечення кадрами	Кількість наявних працівників, задіяних в роботі, чол/Кількість необхідних працівників, чол	Коефіцієнт визначає співвідношення між кількістю наявних працівників, які задіяні в роботі, та кількістю необхідних працівників. Оптимальне значення цього коефіцієнта – 1,00, що вказує на те, що страхова компанія має належну кількість працівників для ефективного функціонування.
Плинність персоналу, %	Кількість звільнених, чол/Середньооблікова чисельність, чол	Коефіцієнт визначає відсоток працівників страхової компанії, які звільнилися протягом певного періоду, відносно середньооблікової чисельності персоналу. Низьке значення плинності персоналу (не вище 4,00%) вказує на стабільність кадрового складу та ефективне управління персоналом.
Стабільність, стаж роботи, рік	Загальна сума років роботи в компанії всього персоналу, роки/Середньооблікова чисельність персоналу, чол	Коефіцієнт визначає середній стаж роботи працівників в страховій компанії, відносно середньооблікової чисельності персоналу. Значення цього коефіцієнта повинно бути більшим за нуль, щоб свідчити про стабільність та досвід роботи персоналу в компанії.
Рівень дисципліни	Неявки на роботу, людино-дні/Середньооблікову чисельність працівників, чол	Коефіцієнт визначає відношення кількості неявок на роботу до середньооблікової чисельності працівників. Низьке значення цього коефіцієнта вказує на високий рівень дисципліни серед працівників страхової компанії.

Джерело: сформовано на основі [1–9].

потрібно звести до одного діапазону значень щоб їх можна було порівняти та об'єднати. Такий підхід дозволяє забезпечити об'єктивність та порівнянність результатів при оцінці економічної безпеки і враховує комплексність та множинність факторів, що впливають на діяльність страхових компаній [2, с. 137].

Процес формування та оцінки економічної безпеки страхових компаній, включає наступні етапи:

1. Перший етап. Формування множини показників, які відображають різні аспекти діяльності страхових компаній і мають своє значення для загальної оцінки їхньої економічної безпеки.

2. Другий етап. Визначення порогових та фактичних значень показників. Порогові значення вказують на мінімально прийнятний рівень безпеки для кожного показника, тоді як фактичні значення є результатом вимірювання цих показників для конкретної страхової компанії.

3. Третій етап. Нормалізація множини показників. Цей етап полягає в перетворенні фактичних значень показників таким чином, щоб їх можна було ефективно порівняти між собою.

4. Четвертий етап. Визначення питомої ваги показників у структурі функціональної складової економічної безпеки страхової компанії. Це важливий етап, оскільки деякі показники можуть мати більший вплив на економічну безпеку страхової компанії, ніж інші, а отже їх вага в інтегральному показнику повинна відображати їх значимість. Обґрунтування питомої ваги кожного показника повинно базуватися на ретельному аналізі та експертній оцінці, щоб допомогти ідентифікувати ключові аспекти діяльності страхової компанії, їх взаємозв'язок та важливість для економічної безпеки.

5. П'ятий етап. Розрахунок інтегрального показника, який враховує всі аспекти економічної безпеки стра-

хової компанії на основі нормалізованих значень показників та їх вагових коефіцієнтів.

Ринкова складова економічної безпеки страхової компанії визначається її здатністю ефективно функціонувати на ринку страхових послуг, утримувати та розвивати свою частку ринку, а також пристосовуватися до змін у конкурентному середовищі (Табл. 1).

Фінансова складова економічної безпеки важлива для будь-якої страхової компанії з різних аспектів: наявність достатніх фінансових ресурсів і їх стабільність дозволяють компанії виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, незалежно від внутрішніх або зовнішніх фінансових коливань; є ключовою для збереження довіри клієнтів та інвесторів, а також для підтримки репутації компанії на страховому ринку; важливо мати достатній рівень ліквідних активів для того, щоб в разі необхідності відшкодувати збитки клієнтам без затримок і витрат на переоцінку активів; ефективне управління ризиками є ключовим аспектом фінансової складової; компанії повинні дотримуватися регуляторних вимог, які стосуються мінімального рівня капіталу, резервування та інших аспектів фінансової діяльності (Табл. 2).

Кадрова складова економічної безпеки страхової компанії — це сукупність організаційних заходів та стратегій, спрямованих на забезпечення ефективного управління персоналом, збереження професійного потенціалу та відповідальної професійної поведінки співробітників з метою мінімізації ризиків і збитків, пов'язаних з недостатньою кваліфікацією, недобросовісністю або іншими негативними аспектами в їх діяльності, які можуть призвести до фінансових втрат або порушення репутації страхової компанії на ринку.

Кадрова складова економічної безпеки страхової компанії може бути досліджена за допомогою таких показників, що представлені в Табл. 3.

Таблиця 4. Показники політико-правової складової економічної безпеки страхової компанії

Показник	Формула розрахунку показника	Оптимальні значення показника
Коефіцієнт платіжної дисципліни	Прибуток від операційної діяльності, тис. грн/Збитки від штрафних санкцій, тис. грн	Коефіцієнт платіжної дисципліни є особливо важливим для страхової компанії, оскільки він відображає її здатність ефективно керувати фінансовими ресурсами та уникати штрафних санкцій. Погана платіжна дисципліна може призвести до значних фінансових втрат та негативно вплинути на фінансову стійкість компанії. Високий коефіцієнт платіжної дисципліни для страхової компанії – 1,00, вказує на те, що вона успішно управляє своїми фінансами, має надійну систему контролю за витратами та ризиками, і може ефективно уникати ситуацій, що призводять до штрафних санкцій.
Коефіцієнт якості юридичних послуг	Судові справи виграні в суді, одиниць/Загальна кількість судових позовів страхової компанії, одиниць	Коефіцієнт визначає ефективність управління юридичними питаннями страхової компанії та її успішність у судових справах. Оптимальне значення цього коефіцієнта – 1,00, що означає, що компанія виграє всі судові справи, в яких вона бере участь.
Коефіцієнт юридичного менеджменту	Дохід від відшкодування штрафних санкцій, тис. грн/Дохід від нарахованих штрафних санкцій страхової компанії, тис. грн	Коефіцієнт визначає ефективність управління штрафними санкціями та їх відшкодування компанією. Оптимальне значення цього коефіцієнта – 1,00, що вказує на успішне відшкодування штрафних санкцій.
Коефіцієнт впливу воєнного стану на бізнес, %	Прибуток до введення воєнного стану, тис. грн/Загальний прибуток страхової компанії, тис. грн	Коефіцієнт визначає вплив воєнного стану в країні на діяльність страхової компанії. Оптимальне значення цього коефіцієнта може залежати від конкретної ситуації та вимог бізнесу, але в цілому воно повинно бути якнайближчим до 100 %, що вказуватиме на незначний вплив воєнного стану на фінансові результати страхової компанії.

Джерело: сформовано на основі [1—9].

Політико-правова складова є важливим аспектом економічної безпеки страхової компанії, оскільки вона визначає рамки та умови, в яких компанія може здійснювати свою діяльність, та враховує ризики, пов'язані з законодавством та політичними процесами Табл. 4.

Таблиця 5. Показники соціально-психологічної складової економічної безпеки страхової компанії

Показник	Формула розрахунку показника	Оптимальні значення показника
Коефіцієнт окупності соціальних витрат	Відрахування на соціальні заходи тис. грн/Чистий дохід, тис. грн	Коефіцієнт визначає ефективність витрат страхової компанії на соціальні заходи відносно чистого доходу. Оптимальне значення цього коефіцієнта – 1,00, що вказує на те, що соціальні витрати страхової компанії окупаються чистим доходом.
Коефіцієнт прибутковості людського капіталу	Гудвіл тис. грн/Чистий дохід, тис. грн	Коефіцієнт вказує на те, яку частку чистого доходу страхової компанії становить її гудвіл. Він є складовою частиною людського капіталу, оскільки відображає значення, яке працівники, бренд та репутація страхової компанії приносять її фінансовому успіху. Оптимальне значення цього коефіцієнта зазвичай повинно бути більше 1, що свідчить про те, що гудвіл страхової компанії приносить більше прибутку, ніж вартість активів, що може бути індикатором ефективного управління брендом, високої репутації та відданості клієнтів, і сприяє фінансовому успіху компанії.
Коефіцієнт трудової дисципліни	Кількість випадків порушення трудової дисципліни, шт./Середньоспискову чисельність працівників, чол.	Коефіцієнт визначає рівень порушень трудової дисципліни в страховій компанії. Оптимальне значення цього коефіцієнта – <1,00, що вказує на те, що кількість порушень трудової дисципліни менша за середню кількість працівників.
Рівень інтелектуального потенціалу	Коефіцієнт прибутковості людського капіталу*(Ринкова вартість інтелектуальної власності компанії, тис. грн+Ринкова вартість маркетингових активів, тис. грн)	Коефіцієнт визначає рівень інтелектуального потенціалу страхової компанії, враховуючи вартість її інтелектуальної власності та маркетингових активів. Оптимальне значення цього коефіцієнта – 1,00, що вказує на те, що інтелектуальний потенціал страхової компанії додає вартості її бізнес-операціям.

Джерело: сформовано на основі [1—9].

Таблиця 6. Показники інформаційно-аналітичної складової економічної безпеки страхової компанії

Показник	Формула розрахунку показника	Оптимальні значення показника
Продуктивність інформації, грн	Чисті зароблені страхові премії, тис. грн/Витрати на придбання інформаційних ресурсів, тис. грн	Коефіцієнт вимірює ефективність використання інформаційних ресурсів страховою компанією в порівнянні з чистими заробітками від страхових премій. Коефіцієнт вказує на те, наскільки ефективно страхова компанія використовує свої ресурси для збільшення обсягу бізнесу. Оптимальне значення цього показника – $>$, полягає в тому, щоб витрати на придбання інформаційних ресурсів були меншими, ніж чистий прибуток від страхових премій.
Коефіцієнт інформаційної озброєності, %	Витрати на придбання інформаційних ресурсів, тис. грн/Середньоспискова чисельність працівників, чол.	Коефіцієнт вказує на те, наскільки інформаційно озброєна і підготовлена страхова компанія. Визначає витрати на придбання інформаційних ресурсів на одного працівника. Оптимальне значення цього показника становить понад 20 %, що вказує на великі витрати на розвиток та підготовку персоналу у сфері інформаційних технологій.
Коефіцієнт захищеності інформації, %	Витрати страхової компанії на захист інформаційних ресурсів, тис. грн/Витрати на придбання інформаційних ресурсів, тис. грн	Коефіцієнт вимірює ефективність витрат страхової компанії на захист інформаційних ресурсів. Коефіцієнт вказує на те, наскільки страхова компанія інвестує у забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності своєї інформації. Оптимальне значення цього показника становить не більше 20 %, що вказує на ефективне використання коштів на захист інформаційних ресурсів.

Джерело: сформовано на основі [1–9].

Отже, політико-правова складова економічної безпеки страхової компанії включає в себе правове регулювання, яке впливає на функціонування та діяльність компанії, а також політичні фактори, які мають вплив на її стабільність та ефективність.

Соціально-психологічна складова економічної безпеки страхової компанії включає в себе ряд аспектів, які впливають на внутрішню атмосферу в компанії та відносини з її клієнтами і партнерами, а саме організаційну культуру, мотивацію працівників, рівень довіри клієнтів, а також здатність компанії адаптуватися до змін та уникати конфліктів. Соціально-психологічна складова економічної безпеки визначає соціальну взаємодію та психологічну стійкість страхової компанії, що впливає на її ефективність, репутацію та загальний успіх (Табл. 5).

Політика інформаційно-аналітичної безпеки вітчизняних страхових компаній є важливим елементом їхньої діяльності, особливо в контексті інтеграції на міжнародні ринки та забезпечення відповідності міжнародним стандартам безпеки і конфіденційності даних. Інформаційно-аналітична складова економічної безпеки страхової компанії включає в себе систему збору, аналізу, обробки та використання інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень і забезпечення стійкості та надійності діяльності компанії в умовах непередбачуваних ризиків і змін на ринку (Табл. 6).

Організаційна складова економічної безпеки страхової компанії визначається як система заходів, процедур і структур, спрямованих на забезпечення ефективного управління ресурсами, оптимізацію бізнес-процесів та максимізацію результативності в змінних ринкових умов і в умовах збільшення загроз економічній стійкості (Табл. 7).

Для об'єктивної оцінки рівня економічної безпеки страхових компаній часто залучаються експерти галузі (фахівці зі страхового бізнесу, аналітики з фінансового сектору, актуарії, аудитори, консультанти з ризик-менеджменту та інші спеціалісти), які мають значний досвід та професійні знання в сфері страхування. Експертна оцінка ґрунтується на аналізі ключових показників господарсько-економічної діяльності страхових компаній, їхньої стратегії управління ризиками та взаємодії з ринком.

Для визначення питомої ваги кожного показника за кожною функціональною складовою економічної безпеки можна використати метод аналітичної ієрархії, який дозволяє експертам порівняти різні показники та визначити їхню важливість шляхом парних порівнянь [4, с. 135].

Інтегральний показник економічної безпеки страхової компанії є комплексним показником, що відображає рівень стійкості та надійності фінансового стану компанії в умовах ризику та несприятливих впливів зовнішнього середовища.

Для обчислення інтегрального показника економічної безпеки страхової компанії використовуються різні підходи та методи. Один із найбільш поширених — метод лінійної згортки, який враховує значення вагових коефіцієнтів та нормалізованих вхідних показників. Вагові коефіцієнти (a_{ij}) визначають ступінь внеску кожного показника у загальний інтегральний показник економічної безпеки (I_j), а нормалізовані значення вхідних показників (z_{ij}) враховують їхню вагомість у контексті оптимального та найнижчого значень [6, с. 128].

Інтегральний показник економічної безпеки, визначається таким чином: якщо x_{ij} — показники, $j=1, \dots, m$; $i=1, \dots, n$, які в сукупності характеризують певну складову

Таблиця 7. Показники організаційної складової економічної безпеки страхової компанії

Показник	Формула розрахунку показника	Оптимальні значення показника
1	2	3
Коефіцієнт впровадження нових інноваційних видів страхових продуктів та послуг	Кількість впроваджених нових інноваційних видів страхових продуктів та послуг, од./Загальна кількість страхових продуктів та послуг, од.	Коефіцієнт вимірює відношення кількості впроваджених нових інноваційних видів страхових продуктів та послуг до загальної кількості страхових продуктів та послуг страхової компанії. Оптимальне значення коефіцієнта зазвичай знаходиться в діапазоні від 0,70 до 0,80, що вказує на ефективну стратегію інноваційного розвитку.
Показник ефективності управління компанією, грн	Прибуток від звичайної діяльності, тис. грн/Адміністративні витрати, тис. грн	Коефіцієнт визначається відношенням прибутку від звичайної діяльності до адміністративних витрат страхової компанії. Оптимальне значення коефіцієнта становить 1,00, що свідчить про ефективне управління страховою компанією та її здатність досягати фінансового успіху в умовах конкурентного ринкового середовища.
Показник незалежності від перестрахування	Чисті зароблені страхові премії, тис. грн/Валова сума страхових премій, тис. грн	Коефіцієнт визначається відношенням чистих зароблених страхових премій до валової суми страхових премій. Оптимальне значення коефіцієнта зазвичай знаходиться в діапазоні від 0,50 до 0,90, що вказує на рівень незалежності страхової компанії від перестрахування.
Індекс надійності клієнтської бази	Кількість постійних клієнтів у звітному періоді, чол./Кількість постійних клієнтів у базовому періоді, чол.	Коефіцієнт визначається відношенням кількості постійних клієнтів у звітному періоді до кількості постійних клієнтів у базовому періоді. Оптимальне значення коефіцієнта – ≥ 1 , що вказує на стабільність та надійність клієнтської бази страхової компанії.
Середній темп зростання клієнтської бази	Кількість постійних клієнтів на початок періоду, чол./Кількість постійних клієнтів на кінець періоду, чол.	Коефіцієнт вказує на середню швидкість збільшення кількості постійних клієнтів протягом певного періоду часу. Оптимальне значення коефіцієнта – ≥ 1 , означає, що кількість постійних клієнтів на початок періоду більша, ніж на його кінець, і свідчить про позитивний темп зростання клієнтської бази страхової компанії.
Індекс зростання якості клієнтського капіталу	Середній розмір рахунку постійних клієнтів у звітному періоді, тис. грн/Середній розмір рахунку постійних клієнтів у базовому періоді, тис. грн	Коефіцієнт вказує на те, наскільки змінюється середній розмір рахунку постійних клієнтів страхової компанії між звітним та базовим періодами. Оптимальне значення коефіцієнта – ≥ 1 . Якщо індекс зростає, це означає покращення якості клієнтського капіталу.
Індекс прибутковості клієнтського капіталу	Сукупний додатковий дохід, створюваний клієнтським капіталом у звітному періоді, тис. грн/Сукупний додатковий дохід, створюваний клієнтським капіталом у базовому періоді, тис. грн	Коефіцієнт визначається відношенням сукупного додаткового доходу, створюваного клієнтським капіталом у звітному періоді до сукупного додаткового доходу, створюваного клієнтським капіталом у базовому періоді. Оптимальне значення коефіцієнта – ≥ 1 , що вказує на ефективне використання клієнтського капіталу для збільшення прибутку страхової компанії.

Джерело: сформовано на основі [1—9].

ву економічної безпеки страхової компанії, то інтегральний показник безпеки для цієї складової може мати вигляд лінійної згортки [6, с. 129]:

$$I_i = \sum_{j=1}^m a_{ij} z_{ij} \quad (1),$$

де a_{ij} — вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску j -го показника в інтегральний індекс i -ї складової економічної безпеки страхової компанії;

z_{ij} — нормалізовані значення вхідних показників x_{ij} .

Вимоги до a_{ij} та z_{ij} такі: усі a_{ij} задовольняють таким умовам:

$$0 \leq a_{ij} \leq 1 \quad (2),$$

$$\sum_j a_{ij} = 1 \quad (3).$$

Кожен із z_{ij} є нормалізованим, тобто $0 \leq z_{ij} \leq 1$, причому $z_{ij} = 1$ відповідає оптимальному значенню, а $z_{ij} = 0$ — найгіршому [6, с. 129].

Вагові коефіцієнти a_{ij} розраховуються за формулою:

$$a_{ij} = x_{ij} |d_{ij}| / \sum_j x_{ij} |d_{ij}| \quad (4),$$

де d_{ij} — факторні навантаження;

x_{ij} — вхідні дані.

Інтегральний індикатор економічної безпеки страхової компанії в цілому розраховується за формулою [6, с. 129]:

$$I = \sum_i b_j * I_j \quad (5),$$

де b_j — вагові коефіцієнти функціональних складових економічної безпеки страхової компанії.

Ваговий коефіцієнт j -ї складової визначається експертним шляхом за допомогою N експертів як відношення суми балів, що дали всі експерти даній функціональній складовій економічної безпеки, до загальної суми балів [6, с. 129]:

$$b_j = \sum_{n=1}^N S_{jn} / \sum_{k=1}^M \sum_{n=1}^N S_{kn} \quad (6),$$

де S_{jn} — оцінка j -ї складової, яку дав n -й експерт;

N — кількість експертів;

M — кількість складових економічної безпеки страхової компанії.

Після розрахунку інтегрального показника, його значення буде знаходитися в інтервалі від 0 до 1, відповідно до заданої шкали, можна визначити рівень економічної безпеки страхової компанії.

Зазначені діапазони рівнів економічної безпеки страхової компанії відповідають таким інтервалам значень інтегрального показника:

— низький рівень $[0; 0,36]$ — цей інтервал вказує на низький рівень економічної безпеки страхової компанії. Страхова компанія може стикатися з серйозними фінансовими ризиками, нестабільністю та недостатньою здатністю впоратися з економічними труднощами. Низький рівень економічної безпеки може призвести до зниження конкурентоспроможності страхової компанії на ринку та негативно вплинути на її фінансовий стан у майбутньому.

— достатній рівень $[0,36; 0,80]$ — цей інтервал вказує на те, що економічна безпека страхової компанії є на прийнятному рівні. Страхова компанія має стабільний фінансовий стан і може ефективно впоратися з більшістю економічних труднощів. Проте, щоб забезпечити сталість і подальший розвиток, вона може потребувати певних заходів, таких як удосконалення стратегій управління ризиками, оптимізацію фінансових процесів, а також збільшення капіталовкладень.

— високий рівень $[0,80; 1,00]$ — цей інтервал вказує на високий рівень економічної безпеки страхової компанії. Страхова компанія має стійкий фінансовий стан, професійно розроблені стратегії управління ризиками і вміє ефективно протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Умови воєнного стану вимагають не лише фінансової стабільності, але й гнучкості та інноваційного підходу від страхових компаній. Використання інтегрального показника економічної безпеки разом із методом лінійної згортки дає можливість об'єктивно оцінити стан та рівень економічної безпеки, враховуючи специфіку та потенційні ризики діяльності страхових компаній. Аналіз функціональних складових економічної безпеки, їх впливу на фінансову стійкість, і визначення діапазонів значень для кожного рівня економічної безпеки дозволяє керівництву страхових компаній ефективно оцінювати фінансові ризики та приймати обґрунтовані стратегічні рішення. Результати дослідження підкреслюють необхідність систематичної оцінки економічної безпеки страхових компаній в умовах невизначеності та нестабільності, зокрема в контексті воєнного стану.

Література:

1. Бобил В.В., Топоркова О.А., Аберніхіна І.Г. Складові елементи економічної безпеки страхової компанії. Інвестиції: Практика та досвід. 2024. № 4. С. 19—23.
2. Гавриленко М.М. Методи оцінювання фінансової ефективності бізнес-моделі промислового підприємства. Економічний вісник. 2020. № 1. С. 137—144.
3. Гічова Н.Ю. Діагностика та підвищення економічної безпеки підприємства: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04: "Економіка та управління підприємствами". Дніпро, 2010. 20 с.
4. Гнилицька Л.В., Савельєва А.В. Сучасний досвід формування системи забезпечення економічної безпеки в страхових компаніях України. Фінанси, облік і аудит. 2015. № 1. С. 186—197.

5. Зачосова Н.В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ: монографія. Черкаси, 2016. — 375 с.

6. Пазєєва Г.М. Комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємств (на матеріалах транспортно-експедиційних підприємств України): дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 21.04.02: "Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності"; ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК". Київ, 2017. 300 с.

7. Фурман В.М., Зачосова Н.В. Особливості управління економічною безпекою сучасних страхових компаній як одного із видів фінансових установ. Агросвіт. 2015. № 15. С. 20—25.

8. Klapkiv, Y., & Svirskyi, V. (2021). Problems of functioning of the insurance services market in the conditions of COVID-19 distribution. Economics. Finances. Law, 2, 5-9. <https://doi.org/10.37634/efp.2021.2.1>

9. Юдіна С.В., Григор'єва Н.М., Чуприна О.Г. Механізм забезпечення фінансової безпеки страхової компанії. Економіка і суспільство. 2018. № 17. URL: http://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/92.pdf (дата звернення: 08.02.2024).

References:

1. Bobyl, V.V. Toporkova, O.A. and Abernikhina, I.H. (2024), "Component elements of economic security of the insurance company", Investytsii: Praktyka ta dosvid, vol. 4, pp. 19—23.
2. Havrylenko, M.M. (2020), "Methods of assessing the financial efficiency of the business model of an industrial enterprise", Ekonomichnyy visnyk, vol. 1, pp. 137—144.
3. Hichova, N.Iu. (2010), "Diagnostics and improvement of economic security of the enterprise", Ph.D. Thesis, Economics and enterprise management, National Mining University, Dnipropetrovsk, Ukraine.
4. Hnylyts'ka, L.V. and Savell'ieva, A.V. (2015), "Modern experience of the formation of the system of ensuring economic security in insurance companies of Ukraine", Finansy, oblik i audyt, vol. 1, pp. 186—197.
5. Zachosova, N.V. (2016), Formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky finansovykh ustanov [Formation of the system of economic security of financial institutions], Cherkasy, Ukraine.
6. Pazieieva, H.M. (2017), "Comprehensive diagnostics in ensuring the economic security of enterprises (based on the materials of transport and forwarding enterprises of Ukraine)", Abstract of Ph.D. dissertation, Economic security of business entities, "KROK" University of Economics and Law, Kyiv, Ukraine.
7. Furman, V.M. and Zachosova, N.V. (2015), "Peculiarities of economic security management of modern insurance companies as one of the types of financial institutions", Ahrosvit, vol. 15, pp. 20—25.
8. Klapkiv, Y. and Svirskyi, V. (2021), "Problems of functioning of the insurance services market in the conditions of COVID-19 distribution", Economics. Finances. Law, vol. 2, pp. 5—9. <https://doi.org/10.37634/efp.2021.2.1>
9. Yudina, S.V. Hryhor'ieva, N.M. and Chupryna, O.H. (2018), "Mechanism of securing the insurance company's financial security", Ekonomika i suspil'stvo, vol. 17, available at: http://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/92.pdf (Accessed 08.02.2024).

Стаття надійшла до редакції 10.03.2024 р.